

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський Національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра політології та філософії

Магістерська робота

на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня

«магістр»

з теми: «Політична мова: теорія і практика»

Виконала:

студентка 2 курсу магістратури Р₁-

М₁₉ групи спеціальності 052

Політологія

денної форми навчання

Грушанська Діана Юріївна

Керівник:

Вонсович С. Г., доктор політичних наук, доцент кафедри політології та філософії.

Рецензент:

Кам'янець-Подільський, 2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
I РОЗДІЛ. ФЕНОМЕН ПОЛІТИЧНОЇ МОВИ	7
1.1 Політична комунікація як складова ідеології	7
1.2 Політична промова у площині дискурс-аналізу	21
II РОЗДІЛ. МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА МАСОВУ СВІДОМІСТЬ	32
2.1 Мова ворожнечі.....	32
2.2 Мова пропаганди.....	45
2.3 Політична метафора.....	51
III РОЗДІЛ. ПОЛІТИЧНА СВІДОМІСТЬ – НАЙВИЩА ФОРМА ПРОТИДІЇ НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ ВЛАДИ	
3.1 Критичне мислення.....	57
3.2 Політична освіта.....	65
3.3 Громадянське суспільство.....	76
ВИСНОВКИ.....	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	89

ВСТУП

Актуальність. Сьогодні основою демократичного суспільства є свобода вираження думки. Вважається, що саме ця норма є ознакою вільної держави та важливою запорукою для добробуту громадян. Проте тенденції останніх десятирічь вказують, що політична еліта та лідери суспільної думки, користуючись цією нормою закону, у своїх твердженнях та висловлюваннях здатні розпалювати ворожнечу серед населення, конструювати негативні образи стосовно деяких груп, використовувати стереотипи і відтак – маркувати категорії суспільства. Очевидно, що це має великий вплив на масову свідомість громадян – адже ці ідеї широко поширюються завдяки глобалізаційним інформаційним процесам – засобам масової інформації та мережі Інтернет.

Дослідниця І. Голопич стверджує, що сучасна політична мова належить до особливого типу спілкування, який характеризується високим ступенем маніпулювання і є ефективним засобом поширення потрібних владі політичних ідей і цінностей.

Серед основних засобів, якими користуються політичні лідери у своїх промовах виокремлюють мову ворожнечі, мову пропаганди та політичну метафору. Усе це допомагає створювати конструкції речень, що містять упередження, судження, заклики стосовно деяких членів суспільства. Мова нетерпимості спричинила Геноцид у Руанді 1944 року – тоді внаслідок протистояння між народностями хуту і тутсі, було вбито близько мільйона людей. Представники засобів масової інформації цілеспрямовано розпалювали між племенами ненависть і відкрито закликали до насильства і масових вбивств, які асоціювалися з геноцидом. Прем'єр-міністр країни та керівники причетних ЗМІ були засуджені до довічного ув'язнення.

Сьогодні немає чітких критеріїв, які б дозволяли розмежовувати свободу слова та право людини на вільне вираження своїх поглядів. Тому найчастіше може використовуватися громадський осуд або нетрадиційні

методи. Наприклад, 45-й Президент Дональд Трамп, що часто вдається до засудження деяких суспільних груп, під час своєї президентської кампанії, назвав мексиканців «злочинцями» та «насильниками». Внаслідок цього соціальна мережа Twitter на деякий час заблокувала його сторінку, аби він не міг і далі поширювати ці судження.

За визначенням Г. Прищепи, «мова ненависті» є технологією, спрямованою на зміну ціннісних установок різних цільових аудиторій, на формування уявлень як про ворога, так і про співгромадян, які потрапляють під категорії «інший», «чужий» і «незрозумілий» [49, с. 100]. Саме через мову ворожнечі створюється уявлення про моральну неповноцінність, кримінальність і негативний вплив на суспільство, формуються певні лінгвокультурні, когнітивно-прагматичні установки, спрямовані на очорнення культури й ідеалів учасника протилежного боку конфлікту.

Найважливішим засобом протистояння маніпулятивній пропаганді є освіта. Саме завдяки ефективному навчанню та комунікації можна протидіяти інформаційному тиску. Необхідно критично сприймати інформацію, оскільки існують різні технології переконання під виглядом національних цінностей та постійно підвищувати свою політичну свідомість.

Соціальна відповідальність кожного громадянина сприятиме розвитку громадянського суспільства у країні. У свою чергу, громадянське суспільство та його інститути у XXI столітті зможуть стати надійними партнерами держави і водночас суб'єктами, що будуть забезпечувати дієву участь у формуванні та реалізації державної політики та здійсненні громадського контролю за діяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб. Ефективне функціонування громадянського суспільства стане запорукою реалізації успішної і стабільної політики у проведенні широкомасштабних реформ, що дозволить підняти на якісно новий рівень життя українських громадян.

Метою дослідження є дослідження способів впливу політичної мови на свідомість людини.

Завдання дослідження:

1. Вивчити особливості феномену «політична мова»;
2. Проаналізувати міжнародний та національний досвід функціонування мови ворожнечі у суспільстві;
3. Дослідити рівень політичної освіти серед українців.
4. Визначити шляхи протидії негативного впливу цього явища;

Об'єктом є процес комунікації політиків та лідерів думок на міжнародній арені.

Предмет – політична мова як інструмент поширення ідей та цінностей владних осіб.

Для вирішення завдань, поставлених у роботі, були використані наступні наукові **методи**:

- метод аналізу і синтезу, щоби дослідити функціонування політичної промови у ЗМІ;
- системний метод допоміг дослідити риси та закономірності політичних звернень до населення;
- метод об'єктивності дав змогу дослідити умови для здійснення впливу завдяки засобам політичної мови;
- історичний метод, що передбачив розгляд об'єктивного процесу розвитку історії політичної риторики.
- метод дедукції, що допоміг виокремити окремі аспекти дії комунікації.

Практичне значення роботи. Дослідження особливостей політичної риторики дає змогу глибше розуміти мету та завдання осіб при владі. Вивчення цієї теми надасть можливість для суспільства сформува

критичний та системний підхід до аналізу політичних заяв. Це також допоможе не піддаватися на маніпулятивні технології та чітко визначати способи конструювання негативного образу певної категорії людей.

Матеріали дослідження можуть бути використанні у навчальному процесі при підготовці студентами до практичних та семінарських занять з таких дисциплін як «Політична мова», «Спічрайтинг», «Політична ідеологія», «Соціологія масової комунікації» та інших суспільно-політичних дисциплінах.

Апробація дослідження. Матеріал магістерської роботи був апробований в ході проведення двох наукових конференцій:

Підсумкова науково-практичної конференція Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з політології, 2020 рік (м. Чернівці); Наукова конференція студентів, магістрантів КПНУ імені Івана Огієнка, 2020 р.

Публікації. Матеріали магістерської роботи опубліковано збірнику студентських наукових робіт. Стаття – «Свобода слова vs дискримінація: у пошуках балансу».

Структура та обсяг магістерської роботи складається зі вступу, 3 розділів, висновків та списку використаної літератури.

ВИСНОВКИ

Отже, політична мова – знакова система, призначена для політичної комунікації. Її специфіка полягає в тому, що це лексика, яка є засобом досягнення політичних цілей. Авторитет політичних діячів багато в чому залежить від того, наскільки професійно вони вміють користуватися мовою, оскільки мова – це засіб здійснення влади, її інструмент. Політик повинен уміти добирати потрібні слова та вирази, щоби донести до адресата свої думки та політичну позицію.

Активне використання мови в політиці для здійснення впливу зумовлене, в першу чергу, об'єктивно притаманними їй як засобу комунікації особливостями й характеристиками. Однак в політичній комунікації кожен індивідуальний акт висловлювання характеризується також і навмисним вибором засобів вираження. Тому для виявлення ролі мови як засобу політичного впливу велике значення мають дослідження, у яких основна увага звертається на вивчення закономірностей застосування суб'єктами політики мовних засобів у зв'язку з їх мотивами, цілями, політичною позицією, світоглядом.

Політична промова як один із засобів боротьби за владу чи гармонізацію суспільних відносин заявило про себе у найдавніші часи, коли люди намагалися вирішувати соціальні конфлікти не лише зброєю, а й за допомогою переконання.

Виокремлюють такі основні функції політичної мови: регулятивна, інструментальна, референтна, функція вироблення вербальних механізмів зв'язку між владою та громадянським суспільством.

Найважливішим елементом політичного маневру є створення сенсу: побудова переконань про важливість подій, проблем, криз, зміни політики та лідерів. Стратегічна потреба полягає в демобілізації опозиції та мобілізації підтримки. Хоча примус та залякування допомагають перевірити

опір у всіх політичних системах, ключовою тактикою завжди має бути акцент на смислах, які легітимізують сприятливі дії серед суспільства і заспокоюють його.

Міжнародний та національний досвіди показали, що функціонування мови ворожнечі в суспільстві здатний призвести до катастрофічних наслідків. У Руанді кількість жертв сягнула майже мільйона осіб, у Нігерії внаслідок кампанії ненависті постраждали політики та мирні громадяни, У США наразі йде неприхована агресія до жителів Мексики, в Україні простежується жорстка інформаційна кампанія з боку російської агресії.

Згідно з проведеними дослідженнями центру Разумкова, українці демонструють досить високий рівень інтересу до політики за загальноєвропейськими мірками, цілком співставний з розвинутими і стабільними демократіями. Проте частина експертів не вважають політичну освіту в Україні об'єктивною та неупередженою..

Оскільки, за опитуванням, найбільш популярним джерелом інформації про політику є телебачення, послугами якого користуються 76% опитаних, тож наразі в країні є гостра необхідність в існуванні незалежних та незаангажованих засобів масової інформації. За дослідженнями організації «Детектор медіа» суспільне мовлення має найкращі результати з дотриманням журналістських стандартів, проте проблемою залишається його невелика популярність (особливо в регіонах).

Водночас, сьогодні стан забезпечення свободи слова в Україні близький до критичного. Посилюється контроль ЗМІ з боку влади та лояльних до неї фінансово-політичних груп. Як засіб політичної боротьби дедалі більше використовується політична цензура ЗМІ. Процес її впровадження набуває системного характеру. В результаті, засоби масової інформації, за незначним винятком, перетворюються на засоби масової пропаганди, маніпулювання суспільною свідомістю з метою забезпечення виживання влади та її окремих представників

Одним з найефективніших способів протидії негативного впливу політичної мови вважається критичне мислення. Це система суджень, що допомагає розглядати події, робити висновки і давати оцінку подіям, аналізувати їх; спосіб пізнання світу через безупинний процес аналізу, самоаналізу та самопізнання. Особливо важливу роль цей тип мислення відіграє під час інформаційно війни, до якої наразі також причетна й Україна.

До основних рис критичного мислення слід віднести такі уміння: робити логічні умовиводи; приймати обґрунтовані рішення; давати оцінку позитивних та негативних рис як отриманої інформації, так і самого розумового процесу; спрямувати зусилля на результат.

Критичне мислення – це вагомий чинник існування і формування демократичного суспільства, оскільки в демократичному суспільстві на перше місце виходить здібність та готовність оцінювати ситуацію критично. Оскільки цивілізований спір – природній спосіб відносин двох або більшого числа вільних особистостей щодо питань із сфери перетину їхніх інтересів, критичне мислення виявляється необхідною умовою досягнення успіху у вільному демократичному суспільстві.

Важливою умовою розвитку та добробуту країни є громадянське суспільств. Це сфера взаємодії індивідів і тих груп та організацій, які вони утворюють. Однією з цілей взаємодії є формулювання, висловлення і захист індивідами та їх об'єднаннями своїх інтересів. Це той зріз суспільних відносин, коли громадські організації виступають як групи інтересів, що є посередниками в стосунках індивідів з владою та рештою суспільства. Громадянське суспільство не лише сфера, а й тип взаємодії, певна модель соціальної організації з притаманної їй культурою. Відтак саме таке об'єднання не буде допускати поширенню ідей серед суспільства, що будуть роз'єднувати або ж знецінювати окремі його групи.

Причинами низької громадської участі українців вважають недостатню компетентність громадян стосовно захисту своїх прав і свобод та психологічну неготовність їх захищати; стереотипи свідомості правлячої еліти, її негативне ставлення до громадського сектора, до ініціативи знизу та опозиційної діяльності; стан і рівень політичної культури загалом, що відчуває на собі відбитки тоталітарного минулого і до певної міри повільно від них звільняється; нерозвиненість громадянської культури населення.

Інститути громадянського суспільства як прямо так і опосередковано впливають на процес демократизації політики і влади через:

а) формування і артикуляцію позиції громадян з різних проблем суспільного життя та публічної політики;

б) систематизацію, впорядкування, урегулювання протестів і вимог громадян;

в) пом'якшення конфліктів, надання допомоги суспільним групам людей в знаходженні ними основи для взаємних поступок і компромісів з іншими суспільними групами;

г) у разі необхідності допомагають громадянам організовано протистояти неконституційним діям представників влади, чи спробам її узурпації.

Тож взаємозв'язок мови й політики досить складний і різнобічний, саме мова виступає дієвим засобом комунікативного впливу, що забезпечує не тільки можливість описувати певні об'єкти чи ситуації зовнішнього світу, а й інтерпретувати їх, задаючи необхідне адресату світосприйняття політичної боротьби і нав'язуючи політичним реципієнтам їхню позитивну чи негативну оцінку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акінчиць Н. Г. Політичний дискурс як об'єкт наукового аналізу. Проблеми сучасного мовознавства. 2004. Вип. 30. С. 72–77.
2. Аронсон Э. Эпоха пропаганды: Механизмы убеждения, повседневное использование и злоупотребление. Санкт-Петербург: Прайм-Еврознак, 2003.
3. Арутюнова Н.Д., Белова А. Д. Метафора и дискурс. Лингвистические аспекты аргументации. Киев, 1997. С.113.
4. Арутюнова Н.Д. Метафора и дискурс. Теория метафоры. Москва, 1990. 280 с.
5. Баранов А. Н., Казакевич Е.Г. Парламентские дебаты: традиции и новации. Москва, 1991.
6. Бахтин М. М., Пешков И.В. От философии поступка к риторике поступка. Москва: Лабиринт, 1996. 176 с.
7. Бацевич Ф. С. Основы комунікативної лінгвістики. Київ: Академія, 2004. 344 с.
8. Бернейс Э. Пропаганда. Москва: Нипро Publishing, 2010. 176 с.
9. Блакар Г. М. Язык как инструмент социальной власти: теоретико-эмпирические исследования языка и его использования в социальном контексте. Москва, 1998. 107 с.
10. Брайант Дж., Томпсон С. Основы воздействия СМИ. Москва: Вильямс, 2004. 432 с.
11. Бутыльская Л. В. Язык как средство социальной регуляции индивидуального поведения. Социальная философия. 2006. Вип. 12. С. 28-36.

12. Владленова І. В. Концептуальне оформлення поняття «Ідеологія»: філософські підходи. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». 2014. Вип. 21. С. 50-58.
13. Гладилин А.В. Язык вражды в традиционных и новых медиа. URL: <http://www.lib.csu.ru/vch/312/033.pdf> (дата звернення 07.08.2020).
14. Голопич І. М. Мова сучасної політики і пропаганди. Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави. 2016. Вип. 10. С. 110-118.
15. Горяшко С. Общественному телевидению добавят средств на выживание URL: <http://www.kommersant.-ru/doc/2337391> (дата звернення 14.08.2020).
16. Дібрівна Е. «Язык вражды» как клеймо и цензура. Европейский контекст // Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/rus/columns/2017/09/22/7155975/> (дата звернення 1.08 2020).
17. Жаботинская С. А. Язык как оружие в войне мировоззрений. URL: http://uaclip.at.ua/zhabotinskaja- jazyk_ kak_ oruzhie.pdf (дата звернення 01.10.2020).
18. Зубакина Т. Н. Из истории создания когнитивной метафоры. Политическая лингвистика. 2019. 270 с.
19. Ісакова Т. О. Мова ворожнечі як проблема українського інформаційного простору. Стратегічні комунікації. 2016. Вип. 41. С. 90–97.
20. Карп'як О. Вата з укропом: мова політичних мемів. URL: <http://discourse.in.ua/library/vata- zukropommoiva- politychnyh- memiv> (дата звернення 4.09.2020).
21. Касавин І. Т. Проблема и контекст. О природе философской рефлексии. Вопросы философии. 2004. Вип. 11. С.28.

22. Кін Е. Закладинки. Посібник протидії мови ворожнечі онлайн через освіту з прав людини // Council of Europe. URL: <https://rm.coe.int/16806f9aес> (дата звернення 17.08.2020).
23. Коваленко А. М. Політична мова як засіб політичної комунікації. Нова філологія. 2014. Вип. 60. С. 81–85.
24. Ковальська Н., Парахневич А. Метафорична експансія та її сфериджерела у політичній комунікації. Політична наука. 2016. С. 50-63.
25. Кузнєцова Т. «Язык мой – враг мой?», або Погляд на риторику ненависті в одеських ЗМІ. URL: <https://detector.media/infospace/article/128294/2017-07-20-yazyk-moi-vrag-moi-abo-poglyad-na-ritoriku-nenavisti-v-odeskikh-zmi/> (дата звернення 1.08.2020).
26. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_105 (дата звернення 22.09.2020).
27. Мірошниченко П. В., Нестеренко А. А. Суспільна значущість лідера думок під час інформаційного протистояння. Соціальні комунікації. 2015. Вип. 24. С. 150-157
28. Мова ворожнечі в Криму стала для РФ зброєю проти українців - результати дослідження // Тиждень. URL: <https://m.tyzhden.ua/post/211573> (дата звернення 30.08.20).
29. Мухарямова Л. М. Взаимодействие языка и политики в символических измерениях. Вестник Московского университета. 2002. Вип. 2. С. 28-35.
30. Нагорна Л. П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики: дис. ... канд. політ. наук: 052 – політологія. Київ, 2005. 315 с.
31. Нельга О. В. Соціологія громадської думки. Київ: Вид-во Шейніної. 186 с.

32. Озадовська Л. Мова у контексті діалогу. Філософська думка. 2004. Вип. 3. С.26.
33. Опарина Е.О. Концептуальна метафора // Метафора в мові і тексті. – Москва: Наука, 1988. С. 65–78.
34. Орбан-Лембрик Л. Особливості формування громадської думки. Соціальна психологія. 2004. Вип. 2. С. 77-89.
35. Оссовський В. Л. Соціологія громадської думки. Київ: Фоліант, 2005. 186 с.
36. Остапа С. Суспільні мовники Європи: факти та цифри URL: http://stv.-mediasapiens.ua/dosvid/movnyky_svitu/suspilni_movniki_evropi_fakti_ta_tsifri/ (дата звернення 25.09.2020).
37. Павлов Д. Політична пропаганда: до визначення поняття. Гілея: науковий вісник. 2013. Вип. 39. С. 328-331.
38. Петренко В. В. Політична мова як засіб маніпулятивного впливу: ... дис. канд. політ. наук: 052 – політологія. Київ, 2003. 340 с.
39. Петренко В. Методи впливу політичної мови. Київ : 2012. URL: [file:///C:/Users/User/Downloads/VKNU_FP_2013_1_13%20\(6\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/VKNU_FP_2013_1_13%20(6).pdf) (дата звернення 12.07.2020).
40. Петренко В. Феномен політичної мови в контексті трансформації політичних процесів. Київ: 2012. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib> (дата звернення 12.07.2020).
41. Петренко В. Особливості визначення політичної мови. Київ, 2007. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/PoMe_2007_2_4.pdf (дата звернення 12.07.2020).
42. Петренко В.В. Політична мова як предмет наукового дослідження. Політичний менеджмент. 2007. Вип. 5. С. 60-69.

43. Печончик Т. Чому мова ворожнечі з'являється у ЗМІ // Комісія з журналістської етики. URL: <http://www.cje.org.ua/ua/blog/chomu-mova-vorozhnechi-zyavlyayetsya-u-zmi> (дата звернення 4. 09.2020).
44. Політологічний енциклопедичний словник. Київ: Генеза, 1997. 400 с.
45. Попович М. Громадянське суспільство України // День. URL: <http://incognita.day.kyiv.ua/gromadyanske-suspilstvo-ukrayini.html> (дата звернення 20.09.2020).
46. Почепцов Г. Г. Особенности пропагандистских механизмов с двух сторон российско-украинского конфликта. URL: <http://discourse.in.ua/node/4221> (дата звернення 20.09.2020)
47. Поцепцов Г. Г. Теорія комунікації. Київ. Рефл-бук, 2001. 584 с.
48. Привалова И.В. Интеркультура и вербальный знак. Монография. Москва, 2005. 472 с.
49. Прищепа Г. «Мова ненависті» як лінгвістичний маркер «гібридної війни». Психолінгвістика. 2017. Вип. 22. С. 98- 112.
50. Прокоф'єв Д. М. Інформаційна війна та інформаційна злочинність. URL: [http://www.crime-research.iatp.org.ua/- library/Prokop.html](http://www.crime-research.iatp.org.ua/-library/Prokop.html) (дата звернення 20.02.2020)
51. Про стан розвитку громадянського суспільства в Україні. Аналітична доповідь // Національний інститут стратегічних досліджень. 2017.
52. Решетник Л. «Мова ворожнечі» в засобах масової комунікації як порушення права на повагу до честі та гідності особи URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4577/1/Reschetnik.pdf> (дата звернення 26.09.2020).
53. Романюк Р. П'ять промов, які змінили Україну URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2016/04/8/7104810/> (дата звернення 30.08.20).
54. Романюк С. Мова пропаганди у спектрі сучасної лінгвістики. URL: https://www.researchgate.net/publication/339933639_Mova_propagandi_u

- _spektri_sucasnoi_lingvistiki_Mova_propagandi_u_spektrisucasnoi_lingvistiки (дата звернення 07.09.2020).
55. Рускевич К. Риторика ненависті. URL: <http://liva.com.ua/ritorika-nenavisti.html> (дата звернення 1.08.2020).
56. Сергацкова Е. Общественные медиа в Украине как реалити-шоу для критиков. URL: http://mymedia.org.ua/articles/psb/obschestvennye_media_v_ukraine_kak_realiti-shou_dlya_kritikov.html (дата звернення 14.08.2020).
57. Сірій Є. Соціологія. URL: <http://westudents.com.ua/knigi/571-sotsologiya-sriy-v.html> (дата звернення 25.09.2020).
58. Сливка В. В. Інформаційна війна проти України: міф чи реальність? URL: <http://intkonf.org/slivka-vv-informatsiyna-viyna-proti-ukrayini-mif-chi-realnist> (дата звернення 07.09.2020).
59. Степаненко В. Громадянське суспільство: дискурси і практики // Інститут соціології НАН України. 2015.
60. Стриженко А. А. Роль и средства социально-ориентированого общения в буржуазной пропаганде. URL: <https://www.dissercat.com/content/mekhanizmy-i-yazykovye-sredstva-manipulyatsii-v-tekstakh-smi> (дата звернення 16.07.20).
61. Теля В.Н. Метафора как модель смыслопроизводства и ее экспрессивнооценочная функция // Метафора в языке и тексте. Москва: Наука, 1988. С. 26-52.
62. Терно С. О. Критичне мислення – середньовічна відсталість? Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. 2013. С. 20-27.
63. Україна і дезінформація Кремля. Мова пропаганди // Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27711965.html> (дата звернення 07.09.2020).

64. Ухванова И. Ф. План содержания языкового знака: сущность и феноменология: автореф. дис... д-ра филол. наук, 1995. 30 с.
65. Чудинов А. П. Очерки по современной политической метафорологии. Екатеринбург. 2013. 176 с.
66. Яблонський В. М., І. Е. Бекешкіна, М. М. Гелетій Громадянське суспільство України: політика сприяння та залучення // Національний інститут стратегічних досліджень. 2019. 350 с.
67. Якименко Ю. Політична освіта в Україні: Стан і перспективи удосконалення // Центр Разумкова. 2019.
68. *5 Critical Thinking Skills to Use at Work* // Career Guide. Available at: <https://www.indeed.com/career-advice/career-development/critical-thinking-skills> [Accessed 07 August 2020].
69. Barendt E., 2010. *Freedom of speech* // Oxford University Press. Available at: <http://ijlljs.in/wp-content/uploads/2014/06/BOOK-REVIEW.pdf> [Accessed 16.September 2020].
70. Chilton P. *Analysing Political Discourse: Theory and Practice* // Psychology Press. 2004. 226 p.
71. Edelman M., 1985. *Political Language and Political Reality* // Cambridge University Press.
72. Gelber K., 2010. *Freedom of political speech, hate speech and the argument from democracy*. Available at: https://www.researchgate.net/publication/45597235_Freedom_of_political_speech_hate_speech_and_the_argument_from_democracy_The_transformative_contribution_of_capabilities_theory [Accessed 03 August 2020].
73. Habermas J., 2001. *The Postnational Constellation* // MIT Press. Available at: <https://link.springer.com/article/10.1023%2FA%3A1024016130508> [Accessed 28 August 2020].

74. International Conference Addressing hate speech in the media: the role of Regulatory Authorities and the Judiciary // Council of Europe. 2019. Available at: <https://rm.coe.int/zagreb-2018-hate-speech-conference-conclusions/16808f0165> [Accessed 12 September 2020].
75. Jakob M.,1993. *Pragmatics. An Introduction*. Blackwell.
76. Jensen K., 2008. *Media. The International Encyclopedia of communication*. 500 p.
77. Kress G. and Hodre R., 1993. *Language of Ideology*. 1993. 163 p.
78. Oriola M., 2020. *Hate Speech* // Canada University Press. 220 p.
79. Rahimi E., 2015. *Critical Discourse Analysis of Political Speeches*. Available at: <file:///C:/Users/User/Downloads/78-303-1-PB1.pdf> [Accessed 10 September 2020].
80. Sunstein C.,1995. *Democracy and the Problem of Free Speech* // New York: The Free Press. Available at: <https://link.springer.com/article/10.1007%2FBF02680544> [Accessed 16 April 2020].
81. Teun A. van Dijk. *Discourse, ideology and context*. Available at: <http://www.hum.uva.nl/teun/eda.html> [Aaccessed 24 June 2020].
82. Teun A. van Dijk. *Principles of critical discourse analysis*. Available at: <http://www.discourses.org/OldArticles/Principles%20of%20critical%20discourse%20analysis.pdf> [Accessed 10 September 2020].